

כּן לזקן

ראשית ההתיישבות בנגב

עבודה בקבוצות לכיתות ד-ו

בראשית ההתיישבות הציונית בארץ, עם גלי העליה הראשונים ועוד הרבה לפני הקמת המדינה, לא הייתה ההתיישבות יהודית בנגב. התנאים הקשים והאיסור על מכירת קרקעות ליהודים הקשו על התנועה הציונית לתקוע יתד בדרום. עם זאת, התנועה הציונית ראתה חשיבות רבה בהתיישבות יהודית בנגב ורקמה תכניות להכללת הנגב בשטח המדינה היהודית לכשתקום.

מערך זה לוקח את התלמידים למסע בזמן אל ראשית ההתיישבות בנגב: מהשאלה האם כדאי להתיישב בנגב, דרך הקמת שלושת המצפים, 11 הנקודות ועיירות הפיתוח אל ימינו או אל עתיד ההתיישבות בנגב.

לאחר חלוקת התלמידים לקבוצות מומלץ לעשות שמש אסוציאציות של המילה "נגב". כל קבוצה תבחר את שמה מתוך שמש האסוציאציות. בהמשך כל קבוצה תעבוד באופן עצמאי בעוד המורה תעבור בין הקבוצות ותעדכן על הלוח את שמות הקבוצות וההתקדמות שלהן. בסוף הפעילות מומלץ לרכז את התלמידים במליאה ולנהל דיון כיתתי בנוגע לנושאים שהכי עניינו את התלמידים ועומדים במוקד המשימות שביצעו:

- איזה מהמכתבים של בן-גוריון אהבתם במיוחד?
- אילו יתרונות יש לנגב על פני מקומות אחרים בארץ?
- איזו שאלה שאלתם לגבי עתיד ההתיישבות בנגב?
- מה אתם מדמיינים שיהיה בנגב בעתיד?

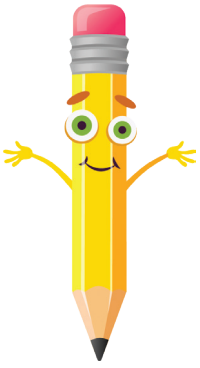
המטרות:

- הכרות בסיסית עם ראשית ההתיישבות בנגב
- הבנה של האתגרים הכרוכים בהתיישבות בחבל ארץ מדברי
- חשיפה לחזון הנגב של בן-גוריון
- הכרה בחשיבות ההתיישבות היהודית בנגב גם היום

העזרים:

- דפי פעילות מצורפים כמספר הקבוצות (מומלץ לעבוד ברביעיות)

כן לזקן

הנגב

שלום שלום!

לפניכם מסע הכרות עם הנגב, מבלי שתצטרכו לצאת מהכיתה.

אז למה אתם מחכים!? צאו דרומה!

משימתכם הראשונה:

לבחור שם לקבוצה. השם חייב להיות קשור באיזשהו אופן לנגב.

שם הקבוצה: _____

הסבר קצר לסיבה שבגללה בחרתם בשם זה: _____

משימה 2:

לפניכם שני קטעים מתוך מכתבים שכתב בן-גוריון בשנת 1954.

המכתב הראשון הוא תשובה לשאלה שדוד גדליהו, ילד מנוה עוז שאל אותו, והמכתב השני מיועד לדב יוסף שהיה שר הפיתוח. קראו את שני המכתבים וענו על השאלות:

שדה בוקר, 4.3.1954

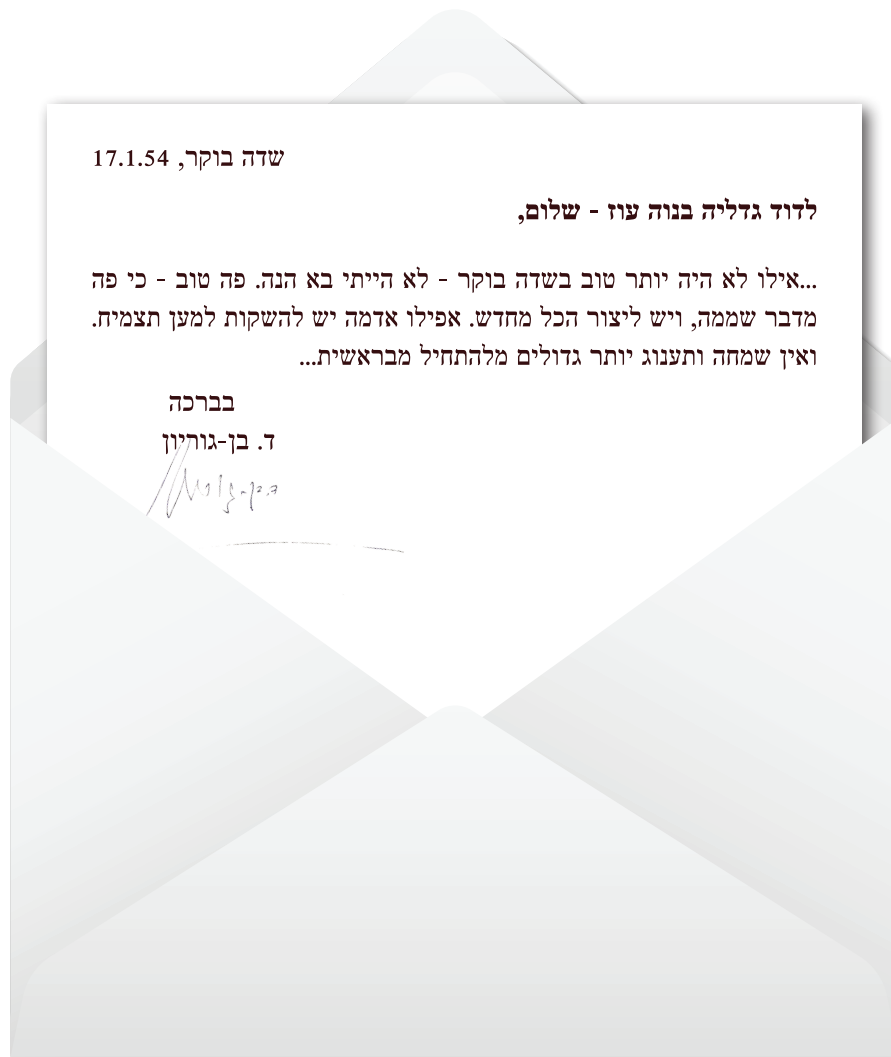
לדב יוסף - שלום רב!

...בדרך כלל נסיעה בנגב מדכאת עד היסוד, כפי שבדודאי הרגשת במסעך אתה בנגב. שטחים עצומים, רחבים ורבים כאילו קללת-אלוהים רובצת עליהם ואינך יודע לשם מה נבראו. ישימון וצחיה-סלע. לא פעם מתעוררת אצלי השאלה בנסיעות אלה אם לא עשיתי משגה בעמדי על כיבוש הנגב...

בברכה

ד. בן-גוריון

כן לזקן

בכל אחד מהמכתבים מתוארות תחושות שונות שעולות אצל בן-גוריון כשהוא חושב על הנגב.
א. מה שונה בין שני התיאורים?

ב. עם איזה מהתיאורים של הנגב אתם יותר מזדהים?

ג. האם אתם אוהבים לטייל/ לגור בנגב? מדוע?

כן לזקן

משימה רביעית:

עוד לפני הקמת המדינה, בן-גוריון רצה מאוד שיהודים יתיישבו בנגב. אבל למה? באזור הנגב של אותם ימים לא היה כמעט כלווים!

קראו את הקטע הבא ואז השלימו בתוך הקומיקס את השיחה בין הדמויות השונות.

מנהיגי היישוב היהודי בארץ ישראל רצו להקים בנגב יישובים. הם קיוו שיום אחד תקום בארץ ישראל מדינה ליהודים ושהנגב יהיה חלק ממנה. הם גם חשבו שעדיף להקים את היישובים האלו כמה שיותר מוקדם, כדי שביום שבו יחליטו על גבולות המדינה היהודית שתקום הנגב יכלל בשטח המדינה. הבריטים, ששלטו בימים אלו בארץ ישראל אסרו על היהודים להקים יישובים בנגב. מנהיגי היישוב המשיכו לחפש פתרונות יצירתיים לרצונם להתיישב בנגב וללמוד עליו, והגו תכנית שלפיה הם יקימו שלוש חוות ניסוי חקלאיות בנגב. לרעיון הזה הבריטים דווקא הסכימו, ומנהיגי היישוב פנו לקבוצות של צעירים כדי לשכנע אותם לקחת חלק במשימה החשובה.

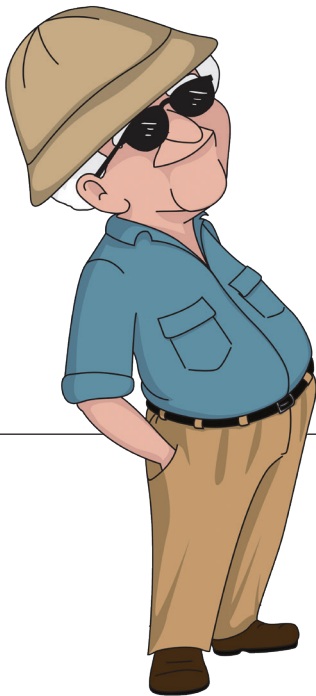
כך קמו להם שלושה מצפים: גבולות, בית אשל ורביבים. לקבוצות הצעירים שעלו על הקרקע היו כמה מטרות:

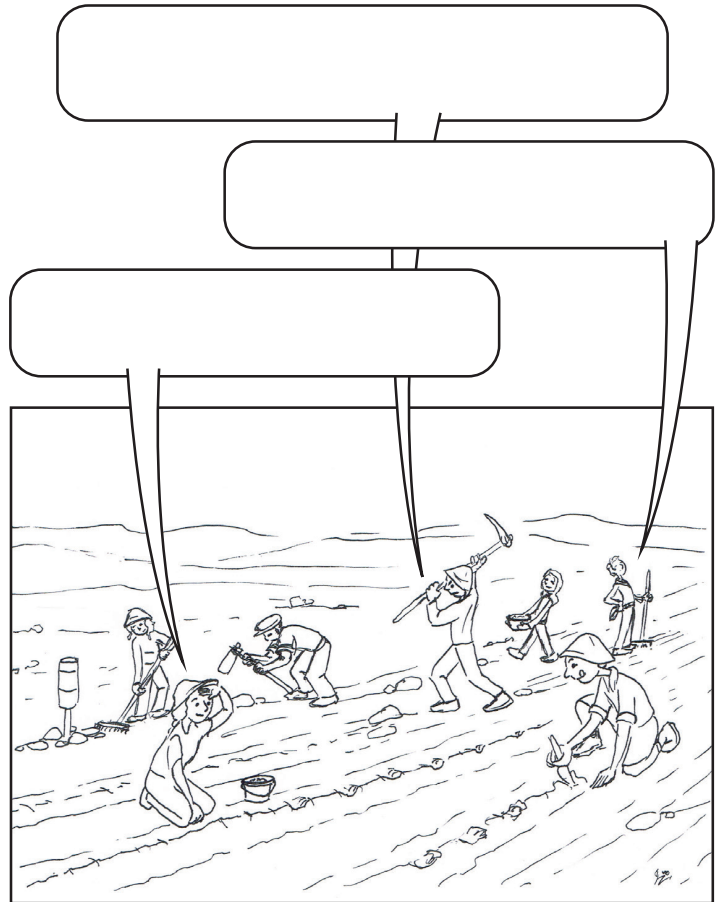
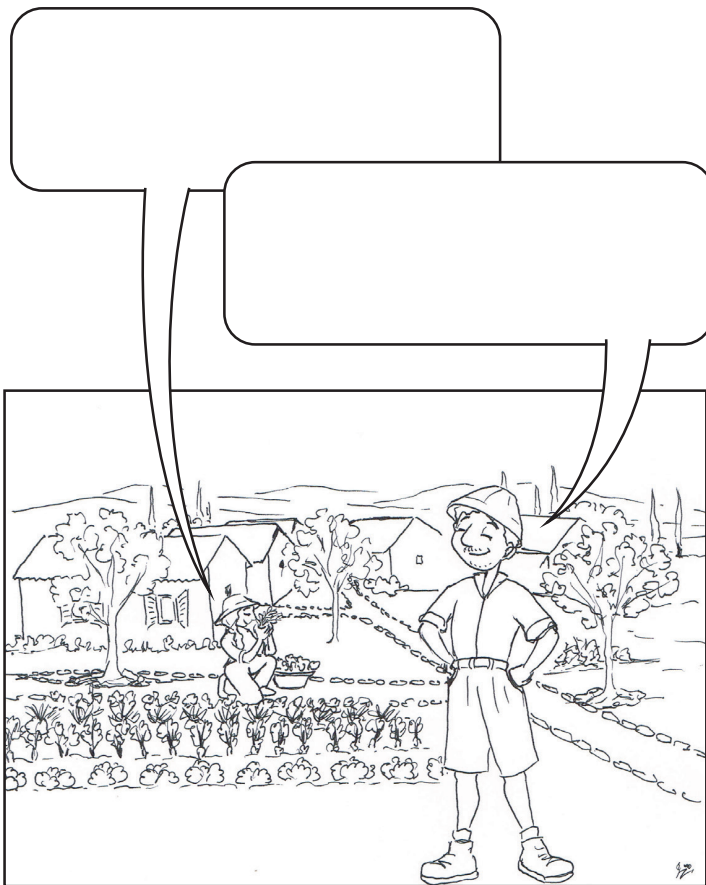
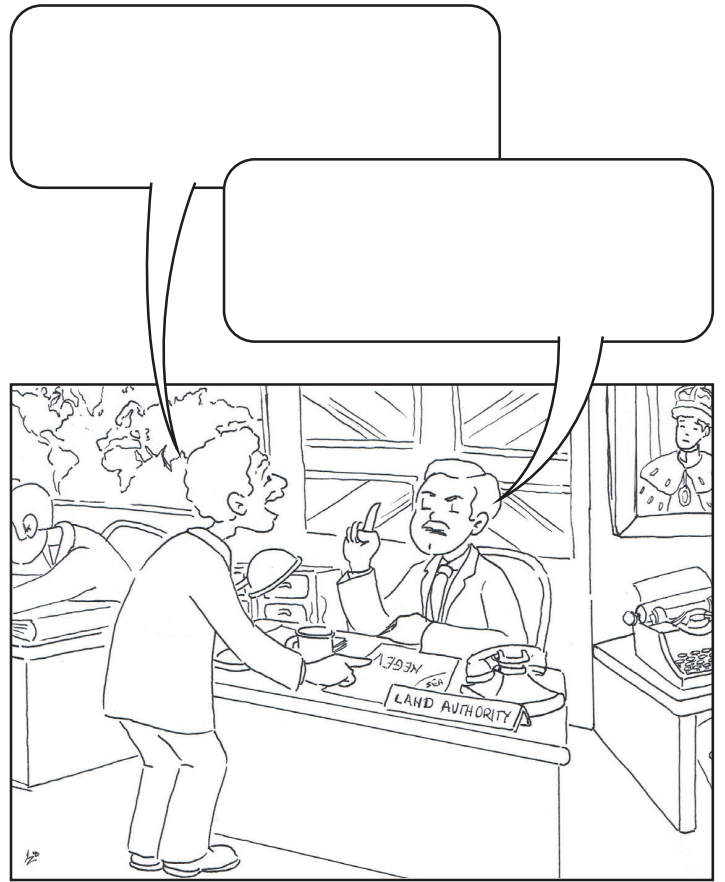
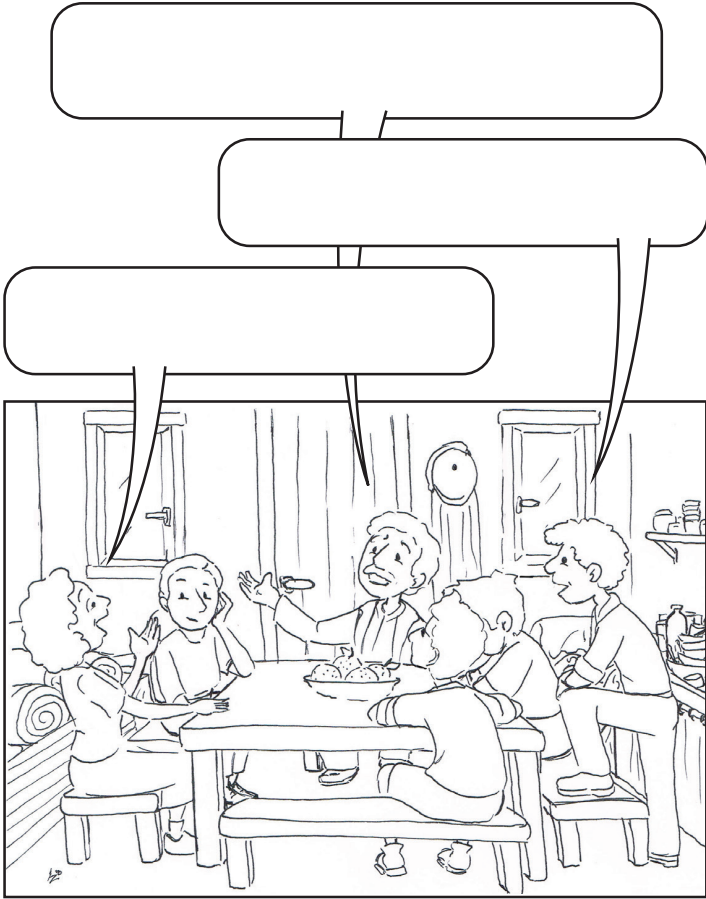
1. ללמוד את תנאי השטח

2. לבדוק האם התיישבות קבע בנגב היא אפשרית

3. לבחון את התגובה של הבריטים להתיישבות שלהם בנקודה: אם הבריטים יאפשרו את המשך קיום המצפה, ניתן יהיה להקים עוד מצפים רבים בארץ.

שלושת המצפים סיפקו מידע רב על החיים בנגב. בשלושתם ניתן לבקר, ושניים מהם: גבולות ורביבים הפכו ליישובי קבע.

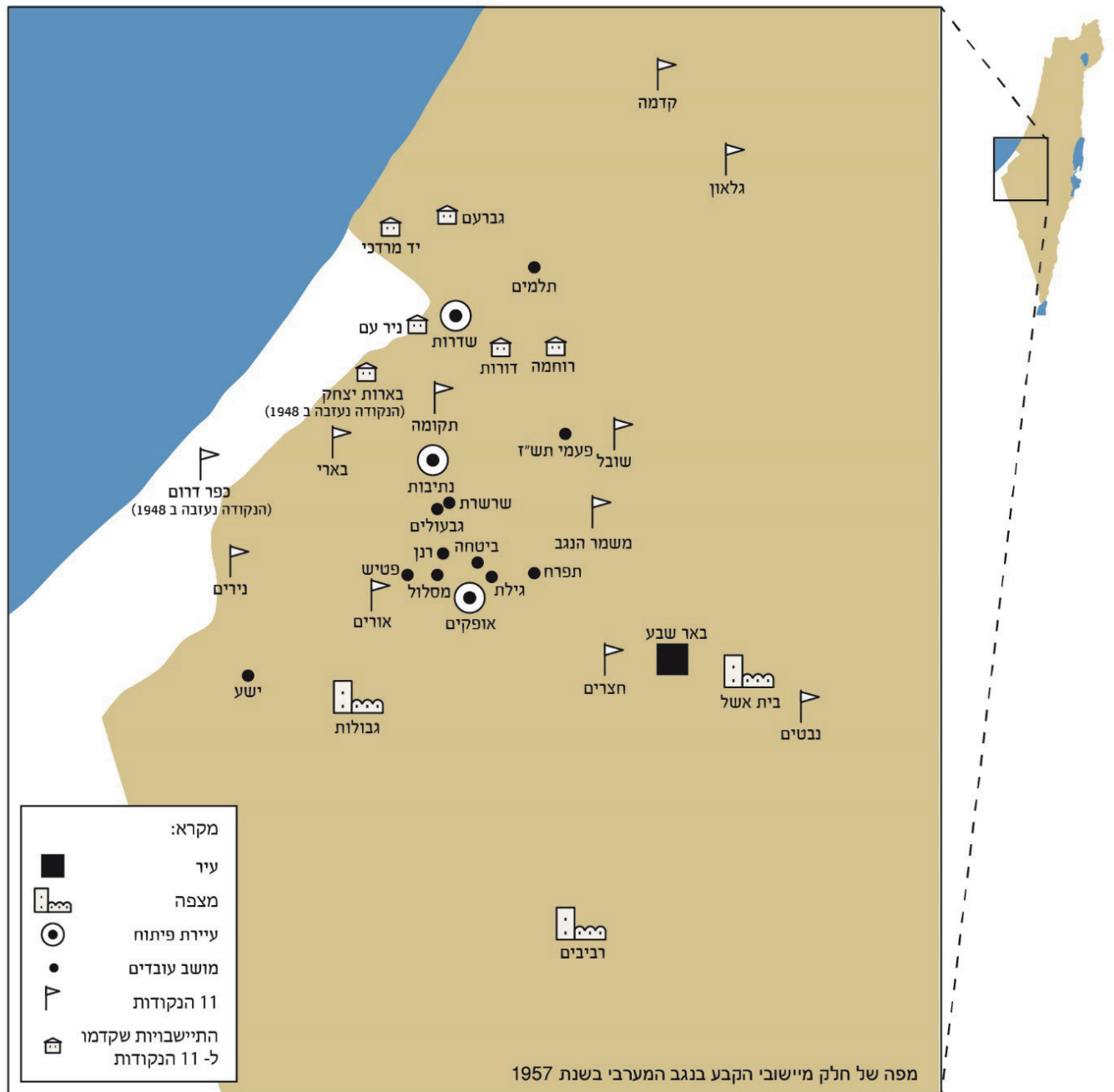

כן לזקן

משימה חמישית:

במשימה הקודמת למדנו איך נולד הרעיון של שלושת המצפים. התבוננו במפה וסמנו עליה בעיגול את שלושת המצפים.

כן לזקן

קראו את העדות הבאה, שניתנה מפיו של צבי בר-אמוץ (צביקה), אחד המתיישבים הראשונים במצפה גבולות, שהיה המצפה הראשון שהוקם:

גודל הקבוצה נקבע ל-12 כיוון שנחשב לגודל המתאים לצורך הגנה עצמית. אבל כמו בכל קיבוץ בעולם, אף פעם לא ישבו בנקודה כל התריסר. תמיד היה מישהו בנסיעה, בחופשה וכו'. ביום ההיסטורי ירדנו לנגב, נסענו, נסענו, נסענו ונסענו... והגענו. הימים היו ימי קציר השעורה. מסביב היו התושבים הערבים עסוקים במלאכת הקציר ולא הבינו הכלל איזו רוח נשאה אותנו למקומותיהם. החלטנו להקים את האוהלים במקום הגבוה ביותר (שיקול בטחוני). העמדנו את האוהלים והתאספנו לאכול ולקבוע את סידורי השמירה. למטה המשיכו הערבים לתלוש שעורה. העץ הקרוב ביותר נמצא במרחק שני ק"מ מאתנו.
ישוב עברי ראשון בנגב!

א. לפי התאור של צביקה, איזה אתגרים עמדו בפני המתיישבים הראשונים של הנגב?

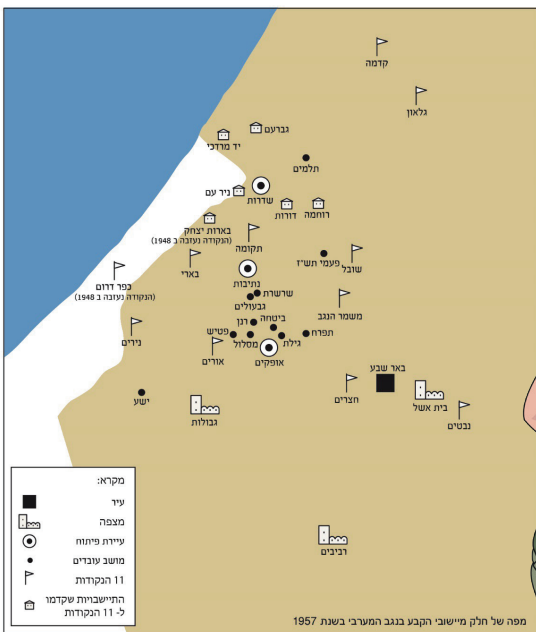
ב. הוסיפו אתגרים נוספים שאתם חושבים עליהם ולא מופיעים בדבריו של צביקה.

משימה שישית:

לפני הקמת המדינה, התחילו לדבר בישראל ובעולם על חלוקת הארץ לשתי מדינות - מדינה אחת יהודית ומדינה אחת ערבית. תוכניות החלוקה הסתמכו על נקודות ההתיישבות הקיימות. זאת אומרת - שטח שיש בו הרבה יישובים יהודים יוכר כחלק מהמדינה היהודית ושטח שרוב היישובים בו ערבים יהיה חלק מהמדינה הערבית. במטרה לקבע את הנגב כשטח שיהיה במדינה היהודית, החליטו ראשי היישוב היהודי בארץ להקים יישובים חדשים בנגב. ואכן, במוצאי יום הכיפורים של שנת 1946 הצליחו להקים בו זמנית 11 יישובים בין-לילה! היישובים האלו מכונים גם 11 הנקודות.

התבוננו במפה כדי להכיר את שמות 11 הנקודות, וחברו משפט שמשלב בתוכו כמה שיותר משמות היישובים. אפשר להטות מעט את שמות היישובים. למשל: באר-בארי.

לדוגמא: הנבטים שנשתול בנירים יסמנו את השובל לתקומה.

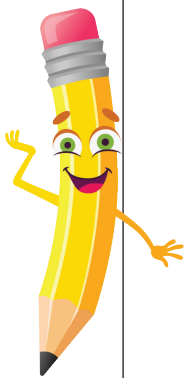

כן לזקן

משימה שביעית

לאחר שהוקמה מדינת ישראל החלו להגיע לארץ המון עולים חדשים. הרבה מתוכם הגיעו חסרי כל. המדינה הצעירה הייתה צריכה למצוא פתרונות דיוור, מזון ותעסוקה לעולים החדשים, והחליטה ליישב אותם גם באזורים שבהם גרים פחות אנשים. בן-גוריון המשיך להאמין שיישוב הנגב חשוב מאוד גם לאחר ששטחי הנגב נכללו בגבולות המדינה. הוא חשב ש"אם לא נעמוד על הנגב - לא תעמוד תל אביב", כלומר: שיישוב הנגב חשוב לבטחון המדינה, והיה בטוח ששטחי הנגב הנרחבים הם מקום טוב להקמת יישובים רבים לעולים החדשים, לעיבוד שטחים חקלאיים, לכרייה של מחצבים והקמת מפעלים תעשייתיים שיספקו תעסוקה ויתנו פרנסה לעולים. לכן, בשנים הראשונות לאחר קום המדינה הופנו רבים מהעולים אל הנגב: חלקם למושבי עולים שבהם עסקו בעיקר בחקלאות, וחלקם לעיירות פיתוח, שמהווים מרכזים עירוניים.

לחלק ממושבי העולים ועיירות הפיתוח בנגב יש שמות מעניינים במיוחד. העזרו במפה המצורפת וברמזים כדי לגלות את שמות היישובים.

עמיפ שתז _____ " _____
טיפש _____
נבתיות _____
כמו רחובות אבל רחבים _____
מתוכם יוצאים העלים _____
אליהם מפליגים _____

משימה שמינית:

לאחר שכיהן כראש הממשלה ושר הביטחון הראשון של ישראל, החליט גם בן-גוריון לעבור לגור בנגב. הוא קרא לזה "לעלות לנגב" ותמיד הקפיד לומר: "בתנ"ך לא נמצא אף פעם המבטא המשובש של ימינו - "לרדת" לנגב. בתנ"ך "עלו" הנגבה".

א. מדוע לדעתכם אמר כך? לאן עוד "עולים"?

ב. היכן בחר בן-גוריון לגור כשעלה לנגב?

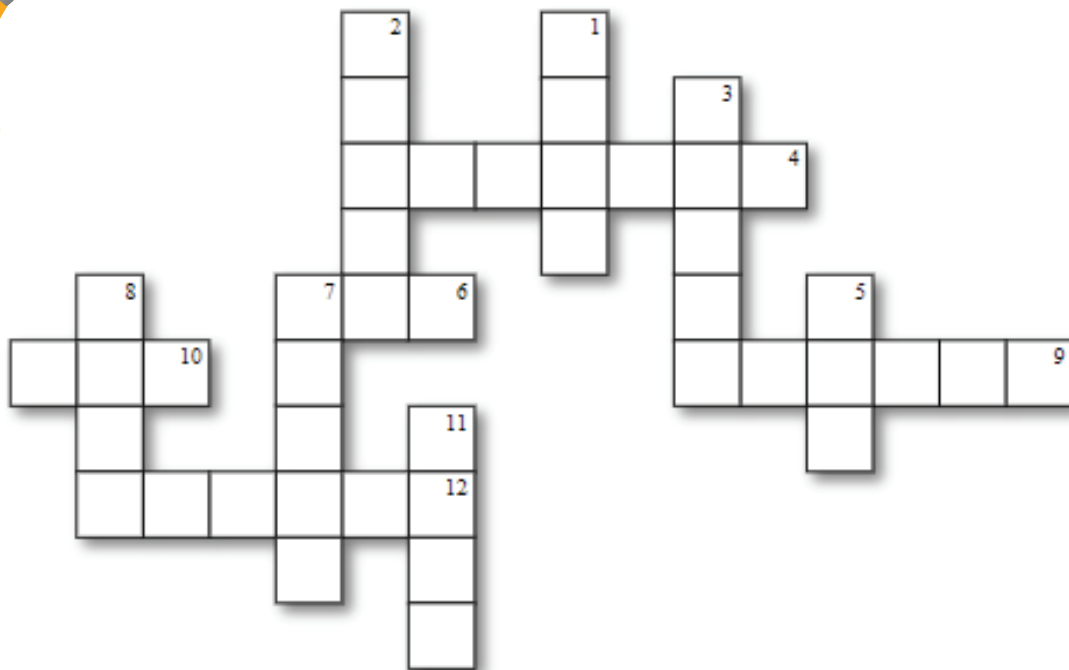
רמז: אם אתם לא זוכרים, הביטו במכתבים המופיעים במשימה הראשונה!

כּן לזקן

משימה תשיעית:

מלאו את התשבץ. אם אתם לא יודעים את התשובה חפשו אותה בקטעי הקריאה הקצרים שקיבלתם במשימות הקודמות.

מאונך

1. אזור צחיח עם מעט מאוד גשם
2. אחד מ 11 היישובים שעלו על הקרקע במוצאי יום הכיפורים, 1946
3. אחת משלושת עיירות הפיתוח בנגב
5. מקור מים במדבר
7. זרימה פתאומית של מים ביובל שיבש רוב ימות השנה
8. העיר הדרומית ביותר בנגב
11. לכיוון הנגב, שם הדרום בתנ"ך

מאוזן

4. הישוב שבו בחר בן גוריון להתגורר
6. היא מאירה לנו את היום ומחממת אותנו, בצהרים היא בדרום
9. גידול מכוון של צמחים ובעלי חיים
10. H₂O
12. המצפה הראשון שהוקם בנגב

כן לזקן

משימה עשירית:

בן-גוריון האמין שחשוב להשקיע במחקר כדי לפתח את הנגב. הוא כתב כך:

בנגב יבחן כושר המדע והמחקר היהודי. ועל אנשי המדע והמחקר שלנו שומה להתרכז בשדות-מחקר חדשים שלעמי הצפון לא היה בהם צורך: המחקר להמתקת מי-הים בתהליכים זולים, לניצול אנרגיה שמשית המרובה בארצנו וביחוד בנגב, יותר מבכל ארצות אירופה. לניצול כוח הרוחות לייצור כוח חשמלי, למניעת בזבז מי הגשמים המועטים, הזורמים לשוא לים התיכון וליים המלח, ובסיכומם הכללי הם מגיעים לעשרות מליונים מטרים מעוקבים, שיש בהם כדי להפרות שטחים נרחבים בנגב. בנית אגמים לארכו ולרחבו של הנגב שיאגרו מי-הגשמים היקרים. חקירת הצמחיה המצויה בנגב על אף הצחיחות, בכדי לעמוד על הסגולות המיוחדות של הקרקע והגידולים האפשריים בחבלי הנגב השונים – וכדומה.

סמנו בטקסט בעזרת מדגיש שני תחומי מחקר שלדעתכם חשובים במיוחד היום.

משימה 11 ואחרונה:

תם ונשלם המסע בנגב.

רגע לפני סיום, כתבו שאלה אחת שיש לכם על ההתיישבות בנגב היום, ושאלה אחת לגבי עתיד ההתיישבות בנגב.

שאלה על ההתיישבות בנגב היום:

שאלה על עתיד ההתיישבות בנגב:

משימת בונוס לקבוצות הראשונות שמסיימות:

המציאו פרסומת הקוראת לאזרחי ישראל לעבור לגור בנגב. זו יכולה להיות כרזה מצויירת, פרסומת לרדיו, או מודעה לעיתון.

